

SECTION: CULTUROLOGY AND PHILOSOPHY

ІНТЕГРАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ КЕНА ВІЛБЕРА: ЗА І ПРОТИ

Суріна Ганна

к.філос.н., ст. викладач

Кафедра економічної теорії і суспільних наук
Миколаївський національний аграрний університет

Інтегральна філософська концепція американського мислителя, письменника Кена Вілбера (народ. 1949) була розроблена ним у кінці ХХ ст. у пошуках відповідей на певні виклики постмодерного світу: фрагментацію всіх рівнів знання; пошуків інструментарію для особистісного розвитку людини в умовах перманентних криз у різних сферах буття, зокрема розвитку духовності без догм. Інтегральні дослідження в рамках постнекласичної науки набувають поширення і в Україні. Так, Т.Воропаєва та ін. розглянули інтегративний підхід у контексті сучасного українознавства [1]. О.Жуленков дослідив роль інтегрального підходу в осмисленні феномену складності [2].

З одного боку, актуальність і популярність інтегрального підходу зростає в умовах складного багатовимірного світу. З іншого боку, підхід Вілбера стикається з критикою за певну абстрактність, еkleктичність і утопізм. Оглянемо ці дві точки зору.

Кен Вілбер поставив за мету створення всезагальної системи, яка об'єднує науку, психологію, духовність і соціальні теорії. Його філософія прагне синтезу різних галузей знань в єдину «теорію усього». Основні ідеї викладено ним у працях «Коротка історія усього» (A Brief History of Everything), «Інтегральна психологія» (Integral Psychology), «Теорія усього» (A Theory of Everything), «Інтегральна духовність» (Integral Spirituality).

Основа інтегрального підходу складає AQAL-модель (All Quadrants, All Levels), яка вбирає [3, 4, 5]:

- Чотири квадранти (чотири перспективи реальності): індивідуальне внутрішнє (свідомість, психологія); індивідуальне зовнішнє (тіло, поведінка); колективне внутрішнє (культура, цінності); колективне зовнішнє (соціальні системи, інститути).

- Рівні (стадії розвитку) – еволюційні ступені у різних галузях (наприклад, у психології: доособистісний, особистісний, надособистісний рівні).

- Лінії розвитку – розмаїті аспекти росту (когнітивний, емоційний, моральний, духовний та ін.).

- Типи – категорії, що не залежать від рівнів (наприклад, гендерні відмінності).

- Стани – тимчасові переживання (пильність, сон, медитація, змінні стани свідомості).

Вілбер використовує ідеї спіральної динаміки (К.Грейвз, К.Бек, К.Кован) про стадії розвитку: архаїчна (виживання), магічна (первісні форми релігії), міфічна (традиційні релігії, племінні структури), раціональна (наука, логіка, модерн), плюралістична (постмодерн, релятивізм), інтегральна (синтез попередніх стадій), трансцендентні рівні (надособистісні, духовні стани).

Вілбер також будує свою систему на засадах інтегральної духовності, об'єднуючи західну психологію (Фрейд, Юнг, Піаже) і східні духовні традиції (буддизм, адвайта-веданта, суфізм). Він розглядає духовність як природну частину еволюції свідомості.

Причини, які призвели дослідника до створення такої інтегральної системи, викликані його критичним ставленням до різних видів редукаціонізму, що призводять до «пласкої» картини світу. Так, він критикує науковий матеріалізм за ігнорування внутрішнього досвіду, фундаменталізм за звеличення якоїсь однієї стадії, постмодерністський релятивізм за відкидання ієрархій розвитку.

На сьогодні інтегральна філософія К. Вілбера суттєво вплинула на:

- психологію в контексті інтеграції різних форм терапій (когнітивних, трансперсональних тощо);
- бізнес-теорії, теорії лідерства з позицій розвитку організацій з урахуванням стадій свідомості співробітників;
- екологію, в контексті холістичного погляду на природу і суспільство;
- політику, в контексті пошуків балансу між прогресом і традиціями.

Водночас, інтегральний підхід К. Вілбера зазнав критики від представників різних сфер знання. Так Роберт М. Елліс (Robert M. Ellis), автор книги «A Theory of Everything That Matters: A Critique of Ken Wilber's Integral Theory» (2020) звинуватив Вілбера у механічному змішанні несумісних концепцій (наприклад, буддизму із західним постмодернізмом), а також в ігноруванні суперечностей між системами, які Вілбер прагне об'єднати.

Психологи висувають претензії Вілберу стосовно верифікації його теорій: модель занадто абстрактна для наукової верифікації; «рівні свідомості» важко підтвердити емпірично; спіральна динаміка початково створювалася для менеджменту, а не для наук про свідомість, тобто теорія спіральної динаміки, на яку Вілбер спирається, також недостатньо верифікована.

Безумовно Вілбера критикують постмодерністи, до яких Вілбер має зауваження. Вони природно не згодні з вілберівською ієрархічністю (Ж.Ф. Ліотар) і звинувачують його у спробах створити новий тоталітаризм під виглядом нейтральної теорії (С.Жижек).

У свою чергу східні практики застерігають від надмірної інтелектуалізації духовного шляху. Так, буддистський вчитель Дзогчен Понлоп Ринпоче у своїх виступах вказує, що Вілбер зводить складні традиції дзен та адвайти до «стадій» своєї схеми, ігноруючи при цьому роль неконцептуального досвіду на шляху духовності.

Таким чином, основні критичні зауваження до інтегральної теорії Кена Вілбера зводяться до таких позицій, як високий ступінь абстракції внаслідок надзвичайних узагальнень, складність практичного конкретного застосування, ідейний еkleктизм, спірна інтерпретація духовних традицій.

Незважаючи на це, ідеї К. Вілбера впливають на психологію, менеджмент, освіту, духовні практики. Інтегральна філософія надає перспективи розвитку у сферах міждисциплінарних досліджень, інтегративній психології, холістичній освіті, у практиках особистісного зростання (коучінг, терапія, саморозвиток), у теоретичному аналізі криз сучасності (соціальних процесів, менеджменту, глобальних досліджень), у розвитку світської духовності.

Інтегральний підхід Вілбера дозволяє зрозуміти природу багатьох конфліктів через невідповідність рівнів розвитку:

- у політиці через непорозуміння традиціоналізму (міфічний рівень), модерну (раціональний рівень), постмодерну (плюралістичний рівень);

- в екології через розходження технократичного підходу з холістичним мисленням;

- у культурних війнах через зіткнення консервативних, прогресивних та інтегральних цінностей.

Не відкидаючи значення релігії, інтегральний підхід Вілбера розглядає її в контексті еволюції свідомості, яка розвивається у напрямі розвитку світської духовності (медитація, усвідомленість) без догматизму.

Отже, інтегральна філософія залишається актуальною в якості мета-підходу, але не в якості певного практикоорієнтованого методу. Вона корисна для користувачів, схильних до синтезу знань, а не до вузької спеціалізації.

Список використаних джерел

1. Воропаєва Т.С., Авер'янова Н.М., Бойко С.М. (2023). Інтегративний підхід у контексті розвитку сучасного українознавства. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends*. June 23, 2023. Oxford, United Kingdom. 187-192.
2. Жуленков О.В. (2019). Роль інтегрального підходу в осмисленні феномену складності. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук (доктора філософії) за спеціальністю 09.00.09. – «Філософія науки». – Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Київ. 210 с.
3. Wilber, Ken. (1993). *The Spectrum of Consciousness*. Theosophical Publishing House.
4. Wilber, Ken. (1997). *An Integral Theory of Consciousness*. *Journal of Consciousness Studies*, (4.1), 71–92.
5. Wilber, Ken. (2005). *Introduction to Integral Theory and Practice: IOS Basic and the AQAL Map*. *AQAL Journal of Integral Theory and Practice*, (1.1), 2–38.